

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Нор Віти Віталіївни на тему «Аналітичний інструментарій діагностики економічної безпеки підприємств», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка
рецензента, доцента кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,
кандидата економічних наук, доцента Татар Марини Сергіївни

1. Актуальність обраної теми дисертації.

У сучасних умовах глобалізації та стрімкої еволюції ринкових відносин питання економічної безпеки підприємств набуває першочергового значення, визначаючи їхню стабільність, життєздатність і конкурентні переваги. Зростання широкого спектра внутрішніх і зовнішніх загроз, зумовлює необхідність впровадження ефективних механізмів діагностики та управління економічною безпекою. У цьому контексті аналітичні інструменти відіграють центральну роль, оскільки дають змогу не лише ідентифікувати потенційні загрози, а й оцінити їхній вплив, прогнозувати наслідки та ухвалювати виважені управлінські рішення.

Актуальність дослідження розробки аналітичних підходів до діагностики економічної безпеки підприємств зумовлена низкою об'єктивних факторів. По-перше, відсутність загальновизнаної уніфікованої методики оцінки економічної безпеки ускладнює порівняння отриманих результатів між підприємствами та галузями. По-друге, традиційні підходи часто не відповідають сучасним викликам, таким як цифровізація бізнес-процесів, посилення ролі нематеріальних активів та зміна моделей споживчої поведінки. По-третє, динамічний розвиток технологій вимагає інтеграції передових інструментів аналізу, зокрема штучного інтелекту, машинного навчання та аналітики великих даних, що підвищує точність прогнозування та дозволяє ефективніше керувати ризиками.

Таким чином, дослідження та вдосконалення аналітичного інструментарію, для оцінки економічної безпеки, є надзвичайно важливим завданням, спрямованим на розв'язання ключових викликів сучасного бізнес-середовища в умовах постійної невизначеності та ризиків. Впровадження нових методологічних підходів не лише сприятиме вдосконаленню поточних практик, але й стане основою для подальшого розвитку теорії та практики управління економічною безпекою підприємств.

2. Ступінь обґрунтованості наукових результатів, висновків і рекомендацій, їх достовірності і новизни.

Представлені в дисертації теоретичні положення, науково-методичні розробки, практичні рекомендації та загальні висновки викладені у логічній послідовності, відображають причинно-наслідкові зв'язки між різними

частинами дослідження і забезпечують досягнення поставлених у роботі цілей і вирішення окреслених задач.

Наукові результати отримані з використанням сукупності загальнонаукових та прикладних методів: системного підходу, логічного узагальнення, аналізу й синтезу, графічного, факторного, кореляційно-регресійного та кластерного аналізу.

Використання вище наведених методів дозволило Нор В. В. зробити авторський внесок у розвиток науково-методичного забезпечення теорії та практики діагностики економічної безпеки підприємства.

Отримані здобувачкою наукові результати докладно обґрунтовані в дисертаційній роботі. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано тільки ті результати, які отримано авторкою особисто.

Достовірність теоретичних положень, висновків та рекомендацій дисертації підтверджується використанням широкого спектру літературних джерел з проблем дослідження, інформаційно-аналітичних матеріалів, первинної і бухгалтерської документації підприємств України, статистичних даних Державної служби статистики України.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертантки підтверджено їх апробацією та схваленням на 3 міжнародних науково-практичних конференціях.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

Найбільш вагомі результати, що розкривають особистий внесок Нор В. В. у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають у наступному.

Удосконалено:

- концепцію аналітичного забезпечення діагностики економічної безпеки підприємства завдяки розширенню переліку теоретико-пізнавальних категорій, кожна з яких охоплює окремі аспекти діагностичного процесу, що дає змогу більш комплексно та системно оцінювати стан економічної безпеки підприємства;

- методичний підхід до розроблення моделі інтегрального індексу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, який базується на комплексному й формалізованому підходах, а також методах факторного, кореляційно-регресійного й кластерного аналізу, що забезпечує підвищення точності й надійності оцінок стану економічної безпеки;

- модель інтегрального індексу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, яка базується на формалізованому підході до відбору, оцінювання й інтерпретації факторів і змінних економічної безпеки, що підвищує точність діагностики, спрощує процес інтерпретації результатів і сприяє ефективнішому оперативному й стратегічному управлінню економічною безпекою підприємства.

Набули подальшого розвитку:

- поняття «економічна безпека підприємства», яке спираючись на ретроспективний аналіз наукових трактувань і виокремлення ключових ознак, визначається як активний стан захищеності економічної системи підприємства від негативних впливів внутрішнього й зовнішнього середовищ, такий стан досягається завдяки ефективному використанню наявних ресурсів і впровадженню комплексу заходів щодо ідентифікації, оцінювання й нейтралізації загроз різного характеру (зменшення впливу, уникнення, прийняття або трансферу загроз) з метою забезпечення стійкого функціонування й динамічного розвитку підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, а також з можливістю досягнення стратегічних цілей з урахуванням інтересів стейкхолдерів;

- механізм діагностики економічної безпеки підприємства, що містить групи блоків аналітичного, організаційного й виконавчого забезпечення для оцінювання, моніторингу, прогнозування й управління економічною безпекою, що дає змогу оперативно виявляти загрози й ризики, розробляти необхідні управлінські рішення та забезпечувати адаптацію до змін у зовнішньому середовищі, створюючи передумови для стійкого розвитку;

- процедура опрацювання анкети-досьє визначення рівня економічної безпеки підприємства, у якій описується послідовність дій розрахунку інтегрального індексу та подальшого використання отриманої інформації, що дає змогу забезпечити прозорість, структурованість і стандартизацію даних про стан економічної безпеки підприємства; це сприяє зменшенню інформаційної асиметрії між зацікавленими сторонами й підприємством, враховуючи їх інтереси й запити, що в свою чергу, створює умови для формування довгострокових партнерських відносин і сталого розвитку підприємства.

Таким чином, теоретико-методологічні положення, методичні та практичні рекомендації дисертаційної роботи Нор В. В. розвивають розуміння сутності аналітичного інструментарію діагностики економічної безпеки підприємств.

4. Практичне значення одержаних результатів

Основні положення, викладені в дисертаційній роботі, доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які мають універсальний характер.

Підтвердженням практичної значущості дисертації є те, що сформовані у ній теоретичні положення, науково-методичні підходи і практичні рекомендації використано у практичній роботі наступних підприємств і організацій:

- СТОВ «Маяк» (акт про впровадження результатів б/н від 17.01.2025 р.);

- ФГ «Зміївське» (довідка б/н про впровадження результатів від 27.01.2025 р.);

– ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень» (довідка №ГО/0502 про результати практичного впровадження наукового доробку від 5 лютого 2025 року).

Все вищезначене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційна робота має наукове і прикладне значення.

5. Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Нор В. В. відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 051 «Економіка» та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми «Економіка». Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувачки у науковий напрям розробки аналітичного інструментарію діагностики економічної безпеки підприємств.

6. Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень.

Дисертаційна робота написана українською мовою, логічно структурована та доступно викладена. Основний текст, вступ і висновки написані науковим стилем, з використанням професійної термінології. Наукова робота достатньо забезпечена рисунками та таблицями.

Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, загальних висновків та додатків. Список використаної літератури наводиться після кожного розділу.

Нор В. В. чітко визначено предмет та об'єкт дисертаційної роботи, сформульовано мету та завдання дослідження.

Дисертаційна робота складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (154 найменування на 18 сторінках) та 6 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з них основний текст 223 сторінки, додатки 20 сторінок. Робота містить 23 таблиці і 30 рисунків.

У першому розділі дисертаційної роботи проведено огляд і систематизацію теоретико-методологічних основ діагностики економічної безпеки підприємства. Здійснено ретроспективний огляд означень категорії «економічна безпека підприємства». Виокремлено основні етапи становлення і розвитку понятійного апарату. Систематизовано й узагальнено спільні ознаки, відмінності й характеристики категорії «економічна безпека підприємства». Розроблено концепцію аналітичного забезпечення діагностики економічної безпеки підприємства.

У другому розділі розроблено метод і модель аналітичного інструментарію забезпечення діагностики економічної безпеки підприємства. Досліджено динаміку основних економічних показників функціонування вітчизняних підприємств за період 2010–2022 років. Розроблено методичний підхід до моделювання рівня економічної безпеки підприємства, який забезпечує розроблення моделі інтегрального індексу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства для аналітичного супроводження процесу діагностики. Розроблений методичний підхід забезпечив упровадження

комплексу процедур, алгоритмів і параметрів для створення моделі інтегрального індексу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

У третьому розділі розвинуто механізм діагностики економічної безпеки й апробації розроблених методу й моделі оцінювання її рівня, а також визначення результативності розробленого інструментарію. У розділі наведено опис розвинутого механізму діагностики економічної безпеки підприємства, який охоплює аналітичний, організаційний і виконавчий блоки. Обґрунтовано важливість підвищення прозорості й доступності даних про стан економічної безпеки підприємства для зацікавлених сторін. Запропоновано анкету-досьє, яка стане інструментом збору й аналізу даних про стан економічної безпеки підприємства. Проведено апробацію розробленого аналітичного інструментарію діагностики економічної безпеки на даних про діяльність підприємств аерокосмічної галузі, на основі отриманих даних запропоновано стратегії щодо стабілізації їх стану.

7. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи й опублікованими працями дисертантки дозволяє стверджувати, що ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у публікаціях авторки. Основні положення і результати дисертаційної роботи, відповідно до чинних вимог, викладені у статтях, виданих у фахових наукових виданнях, а також у друкованих матеріалах наукових конференцій.

Основний зміст дисертаційної роботи, наукові результати, положення, висновки й пропозиції висвітлено в 9 наукових працях загальним обсягом 3,02 друк. арк. (з них авторці належить 2,76 друк. арк.), з яких: 6 статей, що входять до переліку наукових фахових видань України, визнаних фаховими з економіки (з яких 1 стаття у співавторстві і 5 одноосібних статей), також результати досліджень опубліковано в 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

8. Зауваження до дисертації та дискусійні положення.

Не применшуючи вагомість, значущість достатньо високого теоретичного, методико-практичного рівня дисертаційної роботи, доречно відзначити окремі недоліки, неточності дисертації та дискусійні питання, що дають змогу висловити з цього приводу наступні зауваження та побажання:

1. В розділі 1 «Теоретико-методологічні основи діагностики економічної безпеки підприємства» здобувачкою запропоновано авторське визначення «економічна безпека підприємства» (с. 39), але варто було б конкретизувати щодо того, які саме заходи входять до «комплексу заходів ідентифікації, оцінювання та нейтралізації загроз». Це допомогло б практикам краще зрозуміти, як саме реалізувати ці заходи на практиці.

2. В підрозділі 1.4 здобувачкою удосконалено концепцію аналітичного забезпечення діагностики економічної безпеки підприємства (с. 53–60). Але

варто було б приділити більше уваги до практичної реалізації цієї концепції. Наприклад, які конкретні інструменти чи методи можна використовувати на кожному етапі діагностики, і як інтегрувати цю концепцію в існуючі системи управління підприємством.

3. При розробці моделі інтегрального індексу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства (с. 140–169) не були враховані макроекономічні і галузеві дані, що може значно звужувати сферу застосування та ефективність даної моделі. Тому варто обґрунтувати саме використання тільки фінансової інформації підприємств при побудові вказаної моделі.

4. В обґрунтуванні і визначенні обмежень розробленої моделі варто було б зазначити для оцінювання економічної безпеки підприємств яких масштабів (малих, середніх та великих) вона може використовуватись? Тому що результати оцінювання можуть мати суттєві відмінності через різний рівень ресурсів, специфіку управління, рівень ризиків та інші фактори. З тексту роботи не зрозуміло, чи враховує розроблена модель ці відмінності.

5. В розділ 3 «Оцінювання результативності аналітичного інструментарію діагностики економічної безпеки підприємства» при апробації аналітичного інструментарію діагностики економічної безпеки підприємств варто було б додати більше інформації про те, як саме були відібрані підприємства для апробації. Також варто врахувати можливість порівняння результатів апробації з іншими галузями економіки для підтвердження універсальності інструментарію.

6. Не всі підрозділи дисертації рівноцінні за обсягом.

Проте неведені зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

9. Загальний висновок по дисертаційній роботі.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувачки ступеня доктора філософії Нор Віти Віталіївни на тему «Аналітичний інструментарій діагностики економічної безпеки підприємств» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». За своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, рівнем теоретичного й практичного значення робота повністю відповідає паспорту спеціальності 051 – Економіка та може бути рекомендована до захисту.

Рецензент:

доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
кандидат економічних наук, доцент

Марина ТАТАР